

הם הופכים את הים לבית שימוש כימי, ואתם בולעים את זה

תלמידים יקרים, מצאו כמה שיותר
אמצעים רטוריים במאמר.
הדגישו אותם, ציינו את שמם,
והסבירו כיצד הם תורמים למטרת
המאמר.

1 בשקט בשקט, מאחורי גבכם, הורגים את הים עם שפכים כימיים. מאות תשלובות כימיות, מסופי נפט, בתי זיקוק, תחנות כוח ומפעלים כימיים מזרימים לים התיכון אלפי טונות של שפכים רעילים מדי יום ביומו. מונעים משיקולים כלכליים אינטרסנטיים קצרי טווח,

גופים אלה גורמים, מבלי להניד עפעף, לפגיעה אנושה בדגה ובצמחייה, להרס ברוטלי של המערכת האקולוגית. ואחר כך אתם עוד שואלים מדוע יותר ויותר חופים מוכרזים לאחרונה כבלתי ראויים לרחצה, ומאיפה לעזאזל מגיעות להקות המדוזות הארסיות.

3 תסתכלו על מפרץ חיפה. שם פועלת תעשייה כימית כבדה בסמיכות הרת אסון לאזורי מגורים. במחקר שערך ארגון 'גרינפיס' בנחל הקישון בשנת 1994 ובמחקרים נוספים שנעשו, נמצאו ריכוזים גבוהים של כימיקלים מסוכנים בנחל, תוצר של הזרמת שפכים רעילים במשך שנים.

4 ועכשיו, אחרי שהם גמרו להרוג את הקישון, הם פוזלים בחמדנות לעבר הים. הם מתכוונים להזרים את השפכים הרעילים אל הים עצמו. את הצינור המסוכן מתכנן לבנות מפעל "חיפה כימיקלים". אם תאושר בניית הצינור, יוזרמו דרכו כל שנה 570 טונה פלואוריד, 54 טונה אבץ, 2.3 טונה קדמיום (חומר מסרטן הגורם לבעיות פוריות) ורעלים נוספים. שפכים מעין אלה עלולים לגרום גם לשיתוק מערכת העצבים ולפגיעה קטלנית בכליות ובמערכת העיכול.

5 ואתם, כרגיל, תהיו אלה שיבלעו את זה בסוף. אבל הפעם אתם לא מתכוונים לעבור על כך בשתיקה. חייבים לעצור אותם. חייבים לעצור את הצינור! כי אין לנו ים רזרבי.

אמצעים רטוריים

	מטפורה, דימוי	להמחיש את הרעיון בלשון ציורית וכך לשכנע את הקוראים
	שימוש בגוף ראשון, פנייה לגוף שני	ליצור קרבה אל הנמענים וכך לשכנע את הקוראים
	חזרות, ריבוי תארים, מילים נרדפות, מילים מנוגדות, השוואה, הגזמה, שימוש במילים בעלות קונוטציה חיובית או שלילית	להדגיש ולהעצים את המסר וכך לשכנע את הקוראים
	שאלה רטורית, אירוניה, האנשה	ליצור עניין וסקרנות וכך לשכנע את הקוראים
	ציטוט ישיר, שימוש בעובדות ומחקרים	ליצור אמינות ומהימנות וכך לשכנע את הקוראים

תשובות למורה

שימושי הלשון בטקסט

שימושי לשון לאורך כל הטקסט

שדה סמנטי של הרג ומוות: "הורגים את הים" (פסקה 1), "פגיעה אנושה בדגה ובצמחייה" (2), "הרת אסון" (3), "להרוג את הקישון" (4), "חומר מסרטן" (4), "שיתוק מערכת העצבים" (4), "פגיעה קטלנית" (4)

שדה סמנטי של פשע: "מאחורי גבכם" (1), "מבלי להניד עפעף" (2), "פוזלים בחמדנות" (4) גוף שני רבים: "ואתם בולעים את זה" (כותרת), "מאחורי גבכם" (פסקה 1), "ואחר כך אתם עוד שואלים" (2), "תסתכלו על מפרץ חיפה" (3), "ואתם, כרגיל, תהיו אלה שיבלעו את זה בסוף. אבל הפעם אתם לא מתכוונים לעבור על כך בשתיקה" (5)

הכותרת

תבנית ניגודית: "הם הופכים את הים לבית שימוש כימי, ואתם בולעים את זה" לשון ציורית - "הם הופכים את הים לבית שימוש כימי, ואתם בולעים את זה" מילים טעונות - "בית שימוש"

דו-משמעות מכוונת: "ואתם בולעים את זה"

פסקה 1

חזרה: "בשקט בשקט", "מדי יום ביומו"

לשון ציורית: "בשקט בשקט", "מאחורי גבכם", "הורגים את הים"

סתמיות: "הורגים את הים"

פירוט: "מאות תשלובות כימיות, מסופי נפט, בתי זיקוק, תחנות כוח ומפעלים כימיים [...]"

פסקה 2

תבנית לוגית - סיבתיות: "מונעים משיקולים כלכליים אינטרסנטיים קצרי טווח, גופים אלה גורמים [...] לפגיעה [...]"; אתם עוד שואלים מדוע יותר ויותר חופים מוכרזים לאחרונה כבלתי ראויים לרחצה" מילים טעונות: ("שיקולים) אינטרסנטיים קצרי טווח", "פגיעה אנושה", "הרס ברוטלי", "לעזאזל", "ארסיות" לשון ציורית: "מבלי להניד עפעף"

לשון דיבור: "ואחר כך אתם עוד שואלים [...]"; "ומאיפה לעזאזל מגיעות [...]"; שאלה רטורית: "אתם עוד שואלים מדוע יותר ויותר חופים מוכרזים לאחרונה כבלתי ראויים לרחצה, ומאיפה לעזאזל מגיעות להקות המדוזות הארסיות"

פסקה 3

מילים טעונות: "הרת אסון", "מסוכנים", "רעילים" הסתמכות על מקורות: "במחקר שערך ארגון 'גריןפיס' בנחל הקישון בשנת 1994 ובמחקרים נוספים שנעשו, נמצאו [...]"

פסקה 4

מילים טעונות: "להרוג", "פוזלים", "בחמדנות", "מסוכן", "רעלים", "מסרטן", "שיתוק", "פגיעה קטלנית" לשון ציורית: "הם גמרו להרוג את הקישון", "הם פוזלים בחמדנות לעבר הים" פירוט: "יזרמו דרכו כל שנה 570 טונה פלואוריד, 54 טונה אבץ, 2.3 טונה קדמיום [...] ורעלים נוספים" סתמיות: "אם תאושר בניית הצינור, יזרמו דרכו [...]" נתונים מספריים: "570 טונה פלואוריד, 54 טונה אבץ, 2.3 טונה קדמיום [...]" שימוש זמנים: "ועכשיו, אחרי שהם גמרו להרוג את הקישון, הם פוזלים בחמדנות לעבר הים"

חריגה מסדר מילים: "את הצינור המסוכן מתכנן לבנות מפעל 'חיפה כימיקלים'" (פתיחה במושא)

משפט תנאי: "אם תאושר בניית הצינור, יזרמו דרכו כל שנה [...]" תבנית לוגית - סיבתיות: "שפכים מעין אלה עלולים לגרום גם [...]"

פסקה 5

תבנית ניגודית: "ואתם, כרגיל, תהיו אלה שיבלעו את זה בסוף. אבל הפעם אתם לא מתכוונים לעבור על כך בשתיקה"

דו-משמעות מכוונת: "ואתם [...] תהיו אלה שיבלעו את זה בסוף"

חזרה: "חייבים לעצור אותם. חייבים לעצור את הצינור!"

סתמיות: "חייבים"

לשון ציורית: "אלה שיבלעו את זה", "חייבים לעצור אותם", "ים רזרבי"

דרך השלילה: "כי אין לנו ים רזרבי"

גוף ראשון רבים: "כי אין לנו ים רזרבי"

תבנית לוגית - סיבתיות: "כי אין לנו ים רזרבי"

צירוף מפתיע: "ים רזרבי"

ניתוח האמצעים הרטוריים במאמר

התכלית העיקרית של הטקסט היא **המרצה לפעולה**. את התכלית הזאת הכותבים מביאים לידי ביטוי באמצעים ישירים, בעיקר בפסקה 5 - על ידי שימוש מתוחכם בגוף שני הווה ("אבל הפעם אתם לא מתכוונים לעבור על כך בשתיקה) ובצורה סתמית ("חייבים לעצור אותם. חייבים לעצור את הצינור!") - כלשון ציווי. אבל גם האמצעים האחרים המפורטים להלן מגויסים להמרצה לפעולה.

הטקסט **פונה להיגיון** של הקוראים: הוא מציג לפנייהם נתונים ומפרט אותם (פסקות 1, 4), הוא מסתמך על מקורות (פסקה 3), הוא נוקט תבניות לוגיות של סיבתיות (פסקה 2 - "מונעים מ", "גורמים ל", "מדוע"; פסקה 4 - "עלולים לגרום ל"; פסקה 5 - "כי אין לנו ים רזרבי").

בטקסט יש מגוון אמצעים **להבלטת המסר על ידי הדגשה**: תבניות ניגודיות (בכותרת ובפסקה 5); חזרות (פסקות 1, 5); חריגה מסדר המילים המקובל (פסקות 2, 4); שאלה רטורית (פסקה 2); דו-משמעות מכוונת: "בולעים / יבלעו את זה" (בכותרת ובפסקה 5) - הן במשמעות המטפורית הן במשמעות הקונקרטית; הצירוף המפתיע המסיים את המאמר - "ים רזרבי"; וכמובן גם הלשון הציורית והמילים בעלות הקונוטציה השלילית.

הטקסט **מערב את הנמען** החל בכותרת וכלה בשורה האחרונה. כותבי הטקסט מקבלים על עצמם לדאוג לשלומם ולבריאותם של הנמענים, ולשם כך הם חושפים לפנייהם מה עוללו להם מאחורי גבם עד כה ואילו נזקים ייגרמו להם בעתיד, ואחר כך קוראים להם לפעול. אולי יש פה גם ניסיון להקניט את הנמענים על אדישותם. עיקר השימוש הוא בגוף שני רבים (ר' לעיל), ויש גם שימוש בגוף ראשון רבים: "כי אין לנו ים רזרבי". גם השימוש במשלב של לשון הדיבור (בכותרת, בפסקה 2) נועד ליצור קרבה עם הקוראים - דיבור בגובה העיניים.

הטקסט **מאשים ומגנה** את הגופים הגורמים לזיהום בנקטו מילים בעלות קונוטציה שלילית ובעיקר את השדות הסמנטיים של הרג ושל פשע. יש בטקסט גם **הזהרה ואיום** - המשתמעים בעיקר בכותרת הטקסט ובראשית פסקה 5 ובמשפט התנאי בפסקה 4. בטקסט יש **דרמטיזציה** המושגת על ידי מבנה הזמנים כמתואר להלן, לשון ציורית המכוונת לזעזע את הקורא; תבניות ניגודיות, מילים טעונות, דו-משמעות מכוונת (ר' לעיל).

נימת הטקסט **נחרצת**, והיא מושגת בדרכים אחדות: תבניות ניגודיות (בכותרת ובפסקה 5), דרך השלילה (המשפט האחרון), מילים מעצימות (כגון בפסקה 2: "פגיעה אנושה", "הרס ברוטלי", "לעזאזל", "ארסיות"), סימן קריאה (פסקה 5).

הניתוח מדגים כי שימושי לשון מסוימים ממלאים תפקידים רטוריים אחדים, כגון התבניות הניגודיות (הבלטת המסר, דרמטיזציה, נחרצות) והמילים בעלות הקונוטציה השלילית (הבלטת המסר, האשמה וגינוי, דרמטיזציה). ואמנם בטקסט זה יש קשר הדוק בין התפקידים הרטוריים - הבלטת המסר, האשמה וגינוי, דרמטיזציה ונחרצות - החוברים יחד למטרת השכנוע וההמרצה לפעולה.

ביבליוגרפיה

אמצעים רטוריים בכתיבת מאמרים מאת רונית גדיש, ניצה פרילוק, רחל רוזנר
האגף לפיתוח ותכנון תכניות לימודים איגרת מידע נ', תשס"ג, עמ' 6-40